

משה חיים פלח

בשיטת הרמב"ם בדין ביטול שליחות

בקמייתא ואף על גב דאיכא למימר שאני נתינת מעות ליד אשה דכמעשה דמי אפילו הכי אתי דיבור ומצטל דיבור.

וכן פסק הרמב"ם ז"ל¹ אישות (פ"ז ה"י) דמהני חזרה בקידושין לאחר ל' וז"ל הרי את מקודשת לי בזוזים אלו לאחר שלשים יום, אף על פי שנתאכלו המעות בתוך שלשים יום הרי זו מקודשת לאחר שלשים יום, ואם חזר בו בתוך השלשים או חזרה היא אינה מקודשת עכ"ל, וכן פסק הרמב"ם (שם פ"ט ה"ט) לענין שליחות האיש והאשה וז"ל האשה שעשתה שליח לקדשה והלך וקידשה וצעת הליכתו ציטלה השליחות וחזרה בה ואין ידוע אם קודם שקיבל לה הקידושין חזרה או אחר הקידושין הרי זו מקודשת מספק, וכן האיש שעשה שליח וחזר בו עכ"ל, וכן ז"ל גירושין (פ"ו ה"י) הביא הרמב"ם למתני דציטול בגט.

אך בכלכות תרומות (פ"ד ה"ט) לענין שליח לתרום פסק הרמב"ם דלא מהני ציטול שליחות בדברים וז"ל

לא בא אחר וקידשה וחזרה בה מהו ר' יוחנן אמר חוזרת אתי דיבור ומצטל דיבור ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דיבור ומצטל דיבור איתיציה ר' יוחנן לריש לקיש ציטל אם עד שלא תרם ציטל אין תרומתו תרומה והא הכא דדיבור ודיבור הוא וקאתי דיבור ומצטל דיבור שאני נתינת מעות ליד אשה דכי מעשה דמו ולא אתי דיבור ומצטל מעשה כו' רב זביד מתני להא שמעתתא אהא וכן היא שנתנה רשות לשלוח לקדשה והלכה היא וקדשה את עלמה אם שלה קדמו קידושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו אין קידושיה קידושין לא קדשה את עלמה וחזרה בה מהו רבי יוחנן אמר חוזרת ור"ל אמר אינה חוזרת כו' איתיציה רבי יוחנן לר"ל ציטל אם עד שלא תרם ציטל אין תרומתו תרומה אמר רבא הכא צמאי עסקינן כגון שקדם צעל הבית ותרם את כריו דהוה ליה מעשה כו' איתיציה רבי יוחנן לר"ל השולח גט לחשתו והגיע צשליח או ששלח אחריו שליח ואמר לו גט שנתתי לך צעל הוא הרי זה צעל תיוצתא דר"ל תיוצתא והילכתא כוותיה דר"י ואפילו

להדיא דלריו"ח מהני זיטול דדצרים גרידא].

והנה צעיקר הא דלא חייש הירושלמי להא דמותיב דצצלי לר"ל ממתני דהשולח, מצואר הדצר דצצרי הירושלמי בגיטין, דהנה כתבו התוס' צסוגין וז"ל לא קידשה עלמה וחזרה זה מהו, נראה לפרש וחזרה זה בלא אמירתה לשליח דאי אמרה לשליח אין רלוני שתקדשני פשיטא דאינה מקודשת דאטו משום דאמרה לו תיבוי לי שליח לקדשני לא מליא חוזרת עכ"ל, ומצואר דפשוטו דמודה ריש לקיש צזיטול צפני השליח דמהני, ותמה המהרש"א דא"כ מאי פריך ממתני' דהשולח הא התם זיטלו צפניו יעו"ש מש"כ.

אולם זירושלמי צגיטין צר"פ השולח (ה"א) מצואר כדצרי התוס' וכקושית המהרש"א, ואדרבה פריך התם מהך מתניתין לרבי יוחנן דאמר אדם מצטל שליחותו דצצרים דא"כ אמאי צעינן דוקא דהגיע צשליח או שלא אחריו שליח, ומצואר דהוי פשיטא לירושלמי דכל פלוגתא דריו"ח ור"ל אי אדם מצטל שליחותו דצצרים אינה אלא שלא צפני השליח, אך צפני השליח מודה ר"ל, ולהכי פרכי' התם מהך מתניתין

האומר לשותפו או לצן ביתו או לעצדו או לשפחתו לתרום, והלכו לתרום וזיטל שליחותו קודם שיתרומו, אם לא שינה השליח תרומתו תרומה, ואם שינה כגון שאמר לו תרום מן הצפון ותרום מן הדרום הואיל וזיטל שליחותו מקודם אינה תרומה עכ"ל, ומקור דצרי הרמב"ם מדצרי הירושלמי צתרומות (פ"ג ה"ב) אהך מתני' דאם עד שלא תרום זיטל אין תרומתו תרומתו, ופריך זירושלמי ולית דא פליגא על דריש לקיש דריש לקיש אמר אין אדם מצטל שליחותו דצצרים, ומשני תפתר כגון שאמר ליה לך וקצע צצפון והלך וקצע דדרום [ויעוין צאחרו' דציארו עיקר דצרי הירושלמי, דצכה"ג אינו צכלל עיקר השליחות אלא דלולי הציטול מהני מכה גילוי דעת דניחא ליה ומדין זכין לאדם שלא צפניו אך כיון דזיטל השליחות וגלי דעתיה דלא ניחא ליה לא מהני ואכמ"ל].

אך כבר תמה הראצ"ד שם דהרי אנו קי"ל כרבי יוחנן וכדפסק הרמב"ם גופיה גצי שליחות לקידושין, והרי זירושלמי גופיה מצואר דלא צעינן להך אוקימתא דשינה השליח אלא לריש לקיש דסצר אין אדם מצטל שליחותו דצצרים [מלצד מה דקשה מסוגין דמצואר

מסתצרא דאי סלקא דעתך דלא שוויח שליח מי הויא תרומתו תרומה והא אתס גס אתס אמר רחמנא לרצות שלוחכס מה אתס לדעתכס אף שלוחכס לדעתכס אלא הכא צמאי עסקינן כגון דשויה שליח כו', ומצואר דצתרומה צעינן שליחות דוקא ולא סגי בגילוי דעת לאחר מעשה [ואף למ"ד יאוש שלא מדעת הוי יאוש].

אולם הרמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ג) כתב וז"ל התורם שלא צרשות או שירד לתוך שדה חצירו וליקט פירות שלא צרשות כדי שיקחם ותרם, אם צא צעל הצית ואמר לו כלך אלל יפות אם היו שם יפות ממה שתרם תרומתו תרומה שהרי אינו מקפיד, ואם לא היו שם יפות אין תרומתו תרומה כו' עכ"ל, ומצואר דפסק דלא צעינן צתרומה שליחות דוקא, וכתבו האחרו' דסמך הרמב"ם על סוגיא דלקמן (נצ ז) וכמה דוכתי דמשמע דקי"ל דלא צעינן שליחות [ואכמ"ל] וס"ל דמהני אף לדידן דקי"ל דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, אולם ז"צ גדר הדצרים.

וגראה לצאר דהנה צר"פ האי ש מקדש (מא ז) אתס גס אתס למה לי אינצריך סד"א הואיל ואמר מר אתס

לרצי יוחנן ומשני דחומר הוא צעריות [וז"ל הירושלמי שם הדא פליגא על רצי יוחנן דרצי יוחנן אמר אדם מצעל שליחותו דצצרים פתר לה משום חומר הוא צעריות] ולקמיה שם פרכי' לריש לקיש מסיפא דצראשונה היה עושה צית דין ומצעלו צפניהם אלמא דמהני ציטול אף שלא צפני השליח ומשני פתר לה צצית דין שכחו מרובה [ויעוין צאחרו' דיישצו עד"ז קושית המהרש"א, דעיקר קושית הגמ' מסיפא דהוי שלא צפניו].

וגראה לדון צציאור דצרי הרמב"ם, דהנה צפרק אלו מליאות (נצ ז) צצי פלוגתא דיאוש שלא מדעת אמרי' תא שמע כילד אמרו התורם שלא מדעת תרומתו תרומה הרי שירד לתוך שדה חצירו וליקט ותרם שלא צרשות אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה ואם לאו תרומתו תרומה ומנין הוא יודע אם חושש משום גזל ואם לאו הרי שצא צעל הצית ומלאו ואמר לו כלך אלל יפות אם נמלאו יפות מהן תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה ליקטו הצעלים והוסיפו עליהן צין כך וצין כך תרומתו תרומה וכי נמלאו יפות מהן תרומתו תרומה אמאי צעידנא דתרם הא לא הוה ידע, תרגמה רצא אליצא דאציי דשויה שליח, הכי נמי

אכתי לא צעינן זזה כח בעלים, ומשום דזכו דין החפלא, אלא גלי קרא דכח הבעלים מעכב, אך כל דליכא עיכוז בעלים מזי להפריש.

[ויעוין] **צחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ד**
מזכיה ומתנה) דאף דמוכח צ"ק
(סע א) דצחילול מעשר שני ורצעי צעינן
כח בעלים ומה"ע איכא זזה חסרון
דאינו ברשותו, מ"מ מזי אדם לחלל
מעשר שני ורצעי של הפקר וכדהוכיח
מסוגיא דהתם, ויעו"ש דמסיק דלפי זה
נראה ממילא דגם מעשר שני ורצעי שיש
להם בעלים, מכל מקום עיקר מעשה
החילול והפדיה נעשה מכה הפודה אף
שאינו הבעלים שלהם, וגבי דיש זזה
עיכוז דין בעלים, ולריכין שתהא
הפדיה נעשית בשביל הבעלים ומכחם
ומדעתם, אבל מ"מ שליחות לא צעינן
זזה עכ"ד יעו"ש, ויעוין עוד צחידושי
רבינו חיים הלוי (פ"ה ממע"ש) דביאר
טעמא דצעינן דין בעלים צחילול מע"ש
משום דאיכא זזה קנין כסף יעו"ש
והוכיח כן מסוגיא דלעיל (ה א) מה
לכסף שכן פודין זו הקדש ומע"ש
ואכמ"ל, והנה מדברי הגר"ח (בה"ז זכיה
סע) מצואר דאף דלא צעינן לזה דין
שליחות מ"מ צעינן לזה דין זכיה, ומשום
דצעינן דהחילול יהא נעשה בשביל

ולא אריסין אתם ולא שותפין אתם ולא אפטרופוס אתם ולא התורם את שאינו שלו אימא אתם ולא שלוחכם נמי קמ"ל, ומצואר בפשוטו דצעינן קרא דאין אדם תורם את שאינו שלו [ויעוין בראשונים שם] ועמדו האחרו' דלמאי צעינן קרא לזה, דמהיכ"ת יוכל אדם לתרום את שאינו שלו, וביארו האחרו' דכיון דדין החפלא להתרם ס"ד דלא צעינן זזה דין בעלים, ויעוין צחי' הגר"פ (פרק אלו מליאות א"י לו) דביאר כן צשיעת הרמז"ן (גיטין סו א) דצתרומה לא צעינן שליחות ממש וסגי בגילוי דעת דניחא ליה.

ובירושלמי (פ"א דתרומות ה"א) אתם
פרט לתורם את שאינו שלו
מה את עציד ליה כתורם את שאינו שלו
או כתורם את של חצירו נשמעינא מן
הדא הצקיר כריו ומירחו וחזר וזכה זו
אין תעצדיניה כתורם את שאינו שלו אין
תרומתו תרומה ואין תעצדיניה כתורם
את של חצירו תרומתו תרומה כו'
יעו"ש, הרי דמיצעי ליה לירושלמי אי
גדר המיעוט הוא "תורם את שאינו
שלו" או גדר המיעוט הוא "תורם את
של חצירו" ונפק"מ אי מזי לתרום
מהפקר דאינו שלו ואינו של חצירו,
וביארנו האחרו' די"ל דאף אחר דגלי
קרא דאין אדם תורם את שאינו שלו

יאוּשׁ [אי לא נימא דקאי רק אהקדש] והיאך סתם הרמז"ס דתרומתן תרומה ולא זיאר דמיירי זידוע דנתייאשו [והכס"מ שם כתב דכיון דסייס הרמז"ס דאס היו הצעלים מרדפין אחריהן אין תרומתן תרומה שמעיין ממילא דמיירי זיאוש, ונקט דאין הצעלים מרדפין הוי בכלל יאוּשׁ, אך האחרו' העירו מלשון הרמז"ס (פ"ו מגזילה ואזידה ה"א) קורות ואזנים ועלים וכיוצא בהן ששעפס הנהר אס נתיאשו הצעלים מהן הרי אלו מותרין והן של מלין ואס אינו יודע אס נתיאשו או לא נתיאשו חייב להחזיר ואין לריך לומר אס היו הצעלים מרדפין אחריהן עכ"ל ומצואר דאף היכא דאין הצעלים מרדפין אכתי לא הוי יאוּשׁ].

אך למשנ"ת נראה ליישב, דסוגיא דהתם אזלא כסוגיא דפרק אלו מליאות דזעינן שליחות ממש בתרומה, ומשום דזעינן כה צעלים, וממילא לא מלי גזן לתרום קודם יאוּשׁ, אך הרמז"ס לעמיה דפסק דלא צעינן שליחות בתרומה ומשום דלא צעינן כה צעלים אלא דאיכא לצעלים דין עיכוב, ויל"ד דכל דהחפץ תחת יד הגזן ואין הצעלים מרדפין, חשיב דליכא עיכוב צעלים.

הצעלים ומכחם ומדעתם יעוין שם, אך יש מהאחרו' דנקטו דלא צעינן כזה כה צעלים כלל, אלא רק דזכה הצעלים לעכב ואכמ"ל].

ומעתה יש לבאר דצרי הרמז"ס, דכיון דאף אחר דגלי קרא דאין אדם תורם את שאינו שלו, לא צעינן בתרומה כה צעלים דוקא, אלא נתחדש כזה רק דאיכא לצעלים כה עיכוב, לא צעינן כזה לדין שליחות, אלא כל דאיכא נישותא דצעלים ואין הצעלים מקפידין מלי כל אדם לתרום [אלא דאכתי לריך לבאר אמאי לא תלי בפלוגתא דישל"מ ואכמ"ל] והא דילפי' דין שליחות מתרומה נתבאר במקו"א.

ויעוין ברמז"ס (פ"ד מתרומות ה"א) הגנב והגזלן והאנס תרומתן תרומה ואס היו הצעלים רודפין אחריהן אין תרומתן תרומה, ותמהו האחרו' דצ"ק (קיד א) פרכי' אהך צרייתא מני חי רבנן קשיא גזן חי ר"ש קשיא גנב צשלמא לעולא דאמר זידוע קני הכא נמי זידוע ודצרי הכל היא אלא לרצה דאמר זידוע נמי מחלוקת הכא מני לא רבנן ולא ר"ש הכא נמי צלסעים מזויין ור' שמעון היא כו', ומצואר צפשוטו דאין תרומתן תרומה אלא אחר

ולכאורה משמע דלא נתמעט תורם את שאינו שלו אלא כשתרם שלא ברשות, אך כל דלא חשיב "שלא ברשות" מהני אף בלא דין שליחות, ויל"ד ואכמ"ל.

ומעתה יש ליישב דברי הרמז"ס דלא מהני ציטול שליח דתרומה שלא בפניו, דברי נתבאר דלמאי דפסק הרמז"ס דבתרומה לא צעין שליחות, לא צעין בזה כלל כח צעלים, ויסוד הדין אינו אלא דאיכא לצעלים כח עיכוב, והנה מסביר היה נראה דהך דין עיכוב צעלים היינו דעלם צעלות אחרים מעכבת על אחר מלתרום, אך יש לדון באופן אחר, דיסוד הדין הוא משום דהפרשת התרומה שלא מדעתו הויה פגיעה בזכות הצעלות ידידי [וכלישנא דברייתא "אם חושש משום גזל אין תרומתו תרומה" דזהו יסוד הדין, דתרומה שלא מדעת הצעלים הויה פגיעה בצעלות הצעלים וע' רש"י (ב"מ סג)] ומכאן עיכוב לא מלי אחר להפריש.

ומעתה יש לבאר דברי הרמז"ס דאם הרשה אחר לתרום וחזר צו שלא בפניו לא מהני, דיש לומר דכיון דהרשהו לתרום שוב אינו בכלל "תורם שלא ברשות" ולי"ש בזה עיכוב צעלים,

ויצוין במהר"י קורקוס (הל' תרומות סג) דאחר דהאריך דבכ"ד מוכח דלא צעין בזה שליחות ביאר וז"ל אלא ודאי מכל זה מוכח דברייתא בלא עשאו שליח, ומאי דתרגמא רבא צעשאו שליח אליבא דמאן דמקשי הוא דמשני אכל קושטא דמילתא דלא קשיא מידי אפילו אם לא עשאו שליח דשאני תרומה דגורם למיתרם קאי כו' עכ"ל, ולפיו"ר כוונתו להך סברא דכיון דגורם למיתרם קאי ודין החפלא להתרם לא צעין בזה לדין שליחות דוקא [אולם יעו"ש דהוסיף עוד ועוד דהוי מלוא ובגילוי דעתא דניחא ליה סגי למפרע עכ"ל, ויתכן דעד"ז נמי כוונתו צמש"כ דשאני גורם דלמיתרם קאין].

ועיקר הדבר דבתרומה לא צעין כלל כח צעלים, כן נראה לכאורה מלשון הרמז"ס (פ"ד מתרומות ה"ג) חמשה לא יתרמו ואם תרמו אין תרומתן תרומה, החרש והשוטה והקטן והגכרי שתרם את של ישראל ואפילו ברשותו, והתורם את שאינו שלו שלא ברשות הצעלים עכ"ל, ולכאורה ל"צ קלת הא דהוסיף הרמז"ס גבי התורם את שאינו שלו "שלא ברשות הצעלים", הא כבר כתב הרמז"ס (לעיל סג ה"א) עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות,

שאינו שלו אינו אלא משום עיכוז הצעלים, א"כ כל היכא דאית ליה רשות לאכול את הדבר אי"ל כלל רשות לעיין עלם ההפרשה, דהרי צכה"ג ליכא עיכוז צעלים.

והא דמצואר צסוגין וצירושלמי דאף צשליחות דתרומה תלי צפלוגתא דרצי יוחנן וריש לקיש, יש לומר דסוגין אזלא כסוגיא דצ"מ דצתרומה צעינן שליחות דוקא והיינו משום דצעינן כה צעלים ודעת צעלים ככל שאר החלויות, אך כיון דהרמב"ם פסק דצתרומה לא צעינן שליחות ומשום דלתרומה לא צעינן כלל כה צעלים אלא סגי דליכא עיכוז הצעלים, ממילא אף לרצי יוחנן לא מהני צזה ציטול שלא צפניו, וכן הא דצירושלמי לא פריך אלא לר"ל, משום דהאי דינא אי צתרומה צעינן דין דעת צעלים תלי צצטיא דירושלמי ריש תרומות צגדר מיטעא דתורם את שאינו שלו אי נתמעט דוקא של חצירו או אף של הפקר, ולהך גיסא דנתמעט אף של הפקר, גלי קרא דצעינן כה צעלים, ולהכי לא מלינן למיפריך לרצי יוחנן.

ואף דהדר ציה שלא צפניו, דהרי איבו הרשהו לזה, ולהכי לא מהני מאי דהדר ציה, וכשם דאילו הוי יהיב רשות לחצירו לאכול פירותיו, והוי הדר ציה שלא צפניו לא הוי מהני, דמ"מ איבו אכל צרשות הצעלים, ה"נ כל דהרשהו לתרום מפירותיו, אף דהדר ציה שלא צפניו לא מהני, ואכתי הוי "תורם צרשות הצעלים" ואינו חושש משום גזל.

ויצוין צרמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ז) וז"ל הצן והשכיר והעבד והאשה תורמין על מה שהן אוכלין, אבל לא יתרמו על הכל שאין אדם תורם דבר שאינו שלו, הצן כשאוכל עם אציו והאשה צעיסתה תורמין מפני שהן צרשות עכ"ל [ויעוין צתוספתא (פ"א מתרומות ה"ז)] ומשמע דצאוכל עם אציו והאשה צעיסתה דתורמין על הכל היינו מפני שהן צרשות, אך לענין הצן והשכיר התורמין על מה שהן אוכלין משמע דלא צעינן צזה להא דהוי צרשות, והנה האחרון דנו צאוכל משל חצירו אי זכי צמה דאכיל וחשיב לכס, ולהנך שיטות דלא חשיב דידיה ל"צ היאך מזו לתרום⁸, אך למשנ"ת דיסוד דינא דתורם את

⁸ **ועוד** דמשמע דתורמין אף בלא מע"ק, ועוד אם איתא דמייירי דקוין את מה שתורמין אמאי לא מזו להפריש על הכל, והרי פסק הרמב"ם (שם סה"ז) דהתורם משלו על של חצירו תרומתו תרומה.

היינו נתן מדעתה וזרק לה בעל כרחה וכ"פ המפרשים] נראה לזאר, דהנה דנו האחרו' בכל גירושין לאחר ל' אימתי קונה את הגט, ויתכן דמהני צין במקנה לה הגט מהשתא וצין במקנה את הגט לאחר ל' ונת' במקו"א, אולם נראה דהא דמלי להקנות הגט מעתה אינו אלא בגירושין מדעתה, אך בגירושין בעל כרחה, נהי דהיכא דמגרשה השתא זוכה בגט בעל כרחה דהתורה זכתה לה וכדביארו האחרו' עפ"ד הירושלמי (פ"ז דגיטין) מ"מ היכא דאינו מגרשה עתה לאו כל כמיניה להקנות לה הגט בעל כרחה, וס"ד דדוקא היכא דכזר הקנה לה הגט מעתה, דנגמר מעשה הגירושין ואינו מעכז אלא חלות הגירושין מהני אף דנשתתב צינתיס, אך בזרק לה גט דאכתי לא קנתה את הגט, ואכתי לא הוי מעשה גירושין, לא מהני בנשתתב אחר ל', קמ"ל דאף בזה מהני].

והנה בירושלמי (פ"ז דגיטין) נתן לה את גיטה ואמר לא יהא גט אלא למחר ונעשה קורדייקום תפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש, איתא זרק לה את גיטה ואמר לא יהא גט אלא למחר תפלוגתא דר' יוחנן ודריש לקיש, ר' אלעזר אמר ר' אצין צעי תרס את כירייו ואמר לא יהא תרומה אלא למחר ונעשה קורדייקום תפלוגתא דר' יוחנן ודריש לקיש ע"כ, ולכאורה משמע דצנתן לה גט וזרק לה גט פשיעא לן דתלי בפלוגתא דריו"ח ור"ל אך צתרס למחר מיצעי ליה, ול"צ מאי שנא תרומה מגירושין, אך למשנ"ת יש לומר דמיצעי ליה צהך צעיא דירושלמי ריש תרומות אי צתרומה צעינן כה בעלים דוקא או נתמעט רק תורס את של הצירו ומשום דהיכא עיכוב בעלים, ד"ל דאי לא צעינן כה בעלים ודעת בעלים, ודאי מהני מעשה לאחר ל' ואכמ"ל [ובהא דאמרינן דמהני צין צנתן גט וצין בזרק לה גט] וצפשוטו